

TUNNITÖÖ

MAJANDUSLIK EBAVÕRDSUS JA ÜLEILMASTUMINE

EESMÄRK

Õpilane mõistab, kuidas Eesti on osa globaalsest majandus-süsteemist ning kuidas maailmamajanduse põhimõtted ja ideoloogiad kujundavad ka Eesti ühiskonda.

ÕPITULEMUSED

Õpilane:

- selgitab, kuidas Eesti majandus on seotud globaalse süsteemi ja üleilmse ebavõrdsusega;
- analüüsib, millised maailmamajanduse väited ja ideoloogiad (nt vaba turg, neoliberalism, majanduskasv, õiglane kaubandus) Eesti puhul kehtivad;
- eristab olukordi, kus Eesti on globaalses süsteemis kasusaaja, sõltuja või mõlemat;
- toob Eesti näiteid globaalsetest protsessidest (nt palgavahe, tööjõu liikumine, tehnoloogiline sõltuvus, toidutootmine, energia ja tarbimine);
- arutleb argumenteeritult Eesti võimaliku rolli üle õiglasemas maailmamajanduses;
- mõistab, kuidas majanduslik ja muu ebavõrdsus mõjutab inimeste igapäevaelu maailma eri piirkondades, ning annab sellele eetilise hinnangu.

ÕPPEVAHENDID TUNNI LÄBIVIIMISEKS

- Markerid ja suured paberid rühmatöök või ühise arutelu dokumenteerimiseks.

TUNNI PIKKUS

75 min

ETTEVALMISTAV KODUTÖÖ

Õpilased loevad kodus läbi peatüki „Majanduslik ebavõrdsus ja üleilmastumine“.

SISSEJUHATUS (10 MIN)

Õpetaja juhatab tunni sisse küsimusega: „Milline on Eesti roll tänapäeva globaalses majanduses ja maailmas valitsevas ebavõrdsuses?“

Arutelüküsimused

- Õpetaja küsib ja kirjutab tahvlile märksõnad.
 - Milliseid rolle võib Eestil maailmamajanduses olla? (Väike ja sõltuv riik, nutikas digiriik, Euroopa Liidu liikmesriik, toorainet importiv ja tööjõudu eksportiv riik, odav allhankija, keskkonnamõju tekitaja, õiglane tootja, uuendaja jne.)
 - Kuidas on Eesti seotud üleilmse kaubanduse, tarbimise ja tootmisega?
 - Kas Eesti on pigem kasusaaja, mõjutatav või mõlemat?
 - Kuigi Eesti ei ole olnud koloniaalvõim ega pidanud kolooniaid, milline on meie seos koloniaalajalooga? (Kas Euroopa Liidu liikmena oleme osa süsteemist, mis on ajalooliselt kujunenud kolonialismi pinnalt? Kas toetame tarbijatena endiselt ebavõrdseid suhteid, mille juured ulatuvad koloniaalaega?)
 - Kujuta ette, et oled noor inimene (või lapstööjõud) riigis, kust Eestisse (ja teistesse ELi riikidesse) jõuab tooraine, odav tööjõud või odava tööjõu ja suure keskkonnamõjuga toodetud kaup. Kuidas tunduks sulle see, kuidas Eesti tarbib, toodab ja teeb majandusotsuseid? Millised oleksid sinu ootused õiglasema maailmamajanduse suhtes?
- Õpetaja selgitab, et eelmises peatükis nägime, kuidas koloniaalajastu majanduslikud suhted löid aluse tänapäeva globaalsele süsteemile. Ka Eesti, isegi ilma koloniaalminevikuta, on sellesse süsteemi põimunud. Meie tootmine, tarbimine, tööjõuturg ja digimajandus sõltuvad maailmast, mis on endiselt ebavõrdsest üles ehitatud. Õpetaja lõpetab sissejuhatuse üleminekuga järgmisele etapile ning selgitab, et selleks, et mõista, kuidas need nähtused Eestit mõjutavad, vaatame kõigepealt, mida räägivad meile majandusnäitajad – SKT, Gini koefitsient ja inimarengu indeks.
- Õpetaja palub meenutada kodus loetut ja koos vaadatakse üle peatüki graafikud maailma rikkuse jaotuse kohta.
- Õpetaja palub õpilastel arutada kõigepealt omavahel ja seejärel kogu klassiga.
 - Miks majanduskasv ei tähenda automaatselt paremat elu kõigile?
 - Miks on Eestis endiselt inimesi, kes elavad vaesuses, kuigi SKT on kõrge?
 - Mida näitab Gini koefitsient (0,32 Eestis vs 0,28 Soomes)?
 - Milliseid globaalse lõuna tunnuseid Eestil on? (Nt tooraine eksport, pigem odav tööjõud, suur väliskapitali osakaal (kasu liigub välismaistele omanikele), tehakse palju alltöövõttu (jälle liigub suurem kasu välja))

**EESTI JA
MAAILMA
MAJANDUS-
NÄITAJAD
(10 MIN)**

RÜHMATÖÖ:
„EESTI JA
EBAVÕRDSUSE
AHEL“ (40 MIN)

Õpetaja jagab klassi 4–5 rühma.

Iga rühm saab ühe teema, mis seob Eesti üleilmse majandusega.

- T-särk „Made in Bangladesh“
- Nutitelefon (aku: liitium, koobalt)
- Banaan või kohv poeriiulil
- Eesti piimatooted ja ELi turg
- Facebook / Google / andmekolonialism

Õpetaja selgitab, et rühmade ülesanne on järgmine.

- Joonista lihtne ahel: tootmine → transport → müük → kasum.
- Kirjelda, kes võidab ja kes kaotab selles ahelas.
- Arutle, kuidas see seos mõjutab Eestit – kas me oleme pigem kasusaajad, sõltujad või mõlemat?
- Lisa üks samm, mis muudaks selle ahela õiglasemaks (vt allpool õpetajat toetavat materjali).
- Pärast esitlust rõhutab õpetaja, et kõigi näidete kaudu on Eesti osa globaalsest ebavõrdsuse süsteemist, mõnes rollis kasusaaja, mõnes sõltuja, sageli aga mõlemat korraga.

Õpetaja kirjutab tahvlile või loeb ette väited ning palub õpilastel iga väite puhul arutada.

- Mida see väide tähendab globaalses kontekstis?
- Kuidas see väljendub Eesti näitel?

Väited aruteluks

- Majanduskasv ei taga automaatselt kõigile paremat heaolu.
- Neoliberaalsed majandusreformid võivad vähendada makromajanduslikku stabiilsust ja suurendada ebavõrdsust.
- Globaalne põhi saab jätkuvalt kasu globaalse lõuna tööjõust ja loodusvaradest.
- Vaba turg võib soodustada innovatsiooni, kuid võib samal ajal süvendada ebavõrdsust ja keskkonnakahjusid.
- Majanduslik kasv ei saa jätkuda lõputult – sellel on nii ökoloogilised kui ka sotsiaalsed piirid.
- Õiglane kaubandus ja regulatsioonid võivad vähendada ettevõtete kasumit, kuid parandavad inimeste ja looduse olukorda.

Õpetaja suunavad küsimused

- Millised Eesti näited illustreerivad seda väidet ja millised näited seda pigem ei toeta?
- Kuidas majanduskasv on Eestis eri ühiskonnarühmi mõjutanud? Kellele on kasu olnud kõige tuntavam ja kelle jaoks vähem märgatav?
- Milliseid muutusi on turu suurem või väiksem vabadus loonud Eesti tööturul, palkades, piirkondlikus arengus või innovatsioonis?
- Milline tähendus on neil väidetel Eesti kontekstis? Milliseid järeldusi või tähelepanekuid teie nende põhjal teete?

REFLEKSIION:
„MINU SEOS
EBAVÕRDSUSEGA“
(10 MIN)

- Õpilased kirjutavad individuaalselt
 - Kuidas minu igapäevased valikud (nt riided, toit, tehnoloogia) on seotud globaalse ebavõrdsusega?
 - Mis on üks asi, mida mina või Eesti võiks teha õiglasema majanduse suunas?
- Õpetaja kutsub mõned õpilased vastuseid ette lugema.
- Täiendavad aruteluküsimused
 - SKT roll Eesti majanduse ja heaolu hindamisel – mida see näitab ja mida see varju jätab?
 - Alternatiivsed heaolu ja arengu mõõdikud – kuidas need võiksid avada pildi Eesti ühiskonnast teistsuguse nurga alt?
 - Eesti ettevõtete seosed globaalsete tarneahelatega – mida tähendab vastutus tootmistingimuste ja inimõiguste eest?
 - Eesti digimajanduse ja andmepoliitika mõju – kuidas võivad tekkida uued sõltuvused või ebavõrdsuse vormid?
 - Eesti tarbija mõju globaalsele majandusele – mis võimalused, piirangud ja dilemmad kaasnevad individuaalsete valikutega?

NÄIDETE SELGITUSED

T-SÄRK „MADE IN BANGLADESH“

- **Tootmine → transport → müük → kasum**

Bangladeshis toodavad õmblejad T-särke rahvusvahelistele brändidele, sageli ebatavalistes tingimustes ja väga madala palga eest (umbes 80 eurot kuus). Rõivad transporditakse Euroopasse, kus need müüakse kümneid kordi kallimalt. Kasum liigub suurtele rõivabrändidele ja jaekettidele.

- **Kes võidab ja kes kaotab?**

Võidavad Euroopa brandid ja tarbijad (odav hind, suur kasum). Kaotavad tootmisriigi töötajad ja kohalik loodus, kuid samas on selline töö paljudele ainus võimalus elatist teenida. Seetõttu seisavad nad sageli dilemma ees: „ebaõiglane töö on parem kui tööpuudus“.

- **Kuidas see mõjutab Eestit?**

Eesti tarbija naudib odavaid hindu, kuid samal ajal hoiab tarbimise kaudu ülal ebavõrdset süsteemi. Eesti ei ole tootja, vaid pigem kasusaaja ja sõltuja.

- **Õiglasem samm** oleks eelistada õiglase kaubanduse või eetilise tootmise rõiva-brände, toetada ringmajandust, kohalikku tootmist ja taaskasutust.

NUTITELEFON (AKU: LIITIUM, KOOBALT)

- **Tootmine → transport → müük → kasum**

Liitiumi ja koobaltit kaevandatakse Kongo DV-s ja Boliivias, sageli ohtlikes tingimustes, mõnikord ka lapstööjõudu kasutades. Tooraine viiakse Hiina tehastesse, kus toodetakse komponente. Lõpptooted (nt iPhone, Samsung) müüakse rikastes riikides ning kasum liigub rahvusvahelistele tehnoloogiaettevõtetele.

- **Kes võidab ja kes kaotab?**

Võidavad suurkorporatsioonid ja investorid. Kaotavad kohalikud kaevurid, kes töötavad sageli ohtlikes tingimustes, ning kohalik loodus, mis kannatab reostuse ja ekspluateerimise all.

- **Kuidas see mõjutab Eestit?**

Eestlased on aktiivsed tehnoloogiakasutajad ja sõltuvad rahvusvahelistest tootjatest. Eesti on tehnoloogiliselt arenenud, kuid majanduslikult sõltuv.

- **Õiglasem samm** oleks pikendada seadmete eluiga, toetada taaskasutust, õiglast kaevandamist ja nõuda digiettevõtelt läbipaistvust tarneahelas.

BANAAN VÕI KOHV POERIIULIL

- **Tootmine → transport → müük → kasum**

Banaane ja kohvi kasvatatakse Lõuna-Ameerikas ja Aafrikas. Väiketootjad saavad murdosa jaehinnast, samas kui transpordi ja turunduse eest vastutavad rahvusvahelised ettevõtted teenivad suurima kasumi. Kaubad jõuavad Eesti poodidesse kümnekordse juurdehindlusega.

- **Kes võidab ja kes kaotab?**

Võidavad suurbrandid ja Euroopa tarbijad. Kaotavad väiketootjad, kellele makstakse nende töö eest ebaõiglaselt.

- **Kuidas see mõjutab Eestit?**

Eesti on globaalse põhja tarbija, kes sõltub lõuna tööjõust ja toorainest.

- **Õiglasem samm** oleks osta Fairtrade'i tooteid, toetada läbipaistvaid tarneahelaid ja korraldada teadlikkuse kampaaniaid koolides.

EESTI PIIMATOOTED JA ELI TURG

- **Tootmine → transport → müük → kasum**

Eesti farmerid toodavad piima, mille hind sõltub ELi turu nõudlusest ja toetustest. Piimatooted liiguvad Lääne-Euroopa turgudele, kus suured tööstused ja vahendajad määravad hinna.

- **Kes võidab ja kes kaotab?**

Võidavad suured piimatööstused ja vahendajad, kaotavad väiketootjad, kelle sissetulek on ebastabiilne ja sõltub turu kõikumisest.

- **Kuidas see mõjutab Eestit?**

Eesti on sõltuv eksporditurgudest, samas osaliselt kasusaaja, kuid mitte otsustaja.

- **Õiglasem samm** oleks toetada kohalikku toiduvõrgustikku, väiketootjaid, rohelist tootmist ja lühikesi tarneahelaid.

FACEBOOK / GOOGLE / ANDMEKOLONIALISM**• Tootmine → transport → müük → kasum**

Eesti inimesed kasutavad tasuta teenuseid (nt Google ja Meta), mis koguvad kasutajate andmeid ja müüvad neid reklaamiettevõtetele. Kasum liigub USA tehnoloogiahiidudele. Andmed liiguvad üle maailma, kuid kontroll nende üle jääb väljapoole Eestit.

• Kes võidab ja kes kaotab?

Võidavad rahvusvahelised suurkorporatsioonid ja investorid. Kaotavad kasutajad, kelle andmeid kasutatakse ilma otsese hüvitiseta.

• Kuidas see mõjutab Eestit?

Eesti on osa globaalsest andmemajandusest, kus tegelik kasu ja otsustusõigus asuvad mujal. Me oleme tehnoloogiliselt sõltuvad.

• Õiglasem samm oleks toetada Eesti ja Euroopa oma platvorme, andmete kaitset, digisuveräänsust ning õpetada andmepädevust koolides.